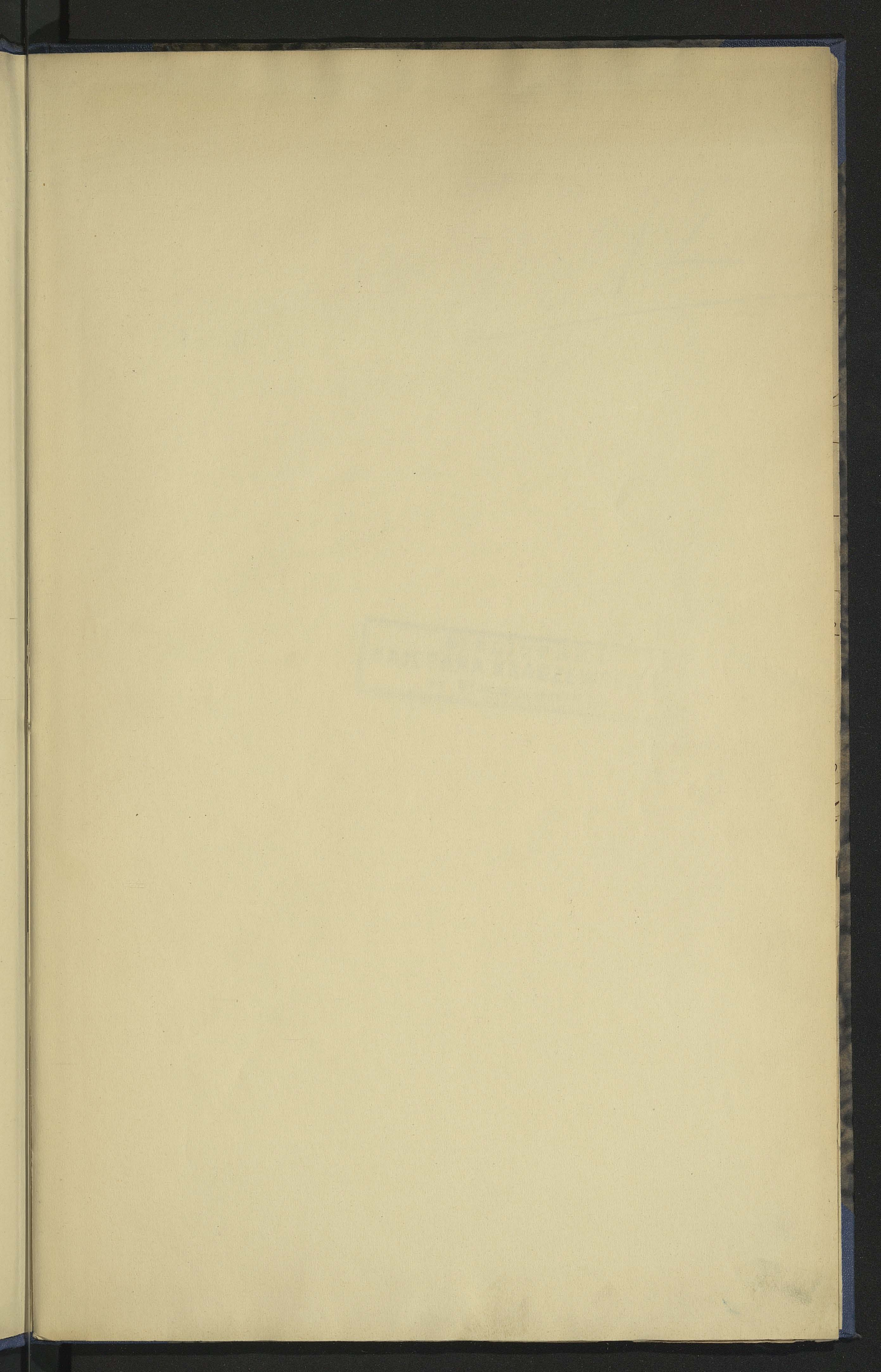

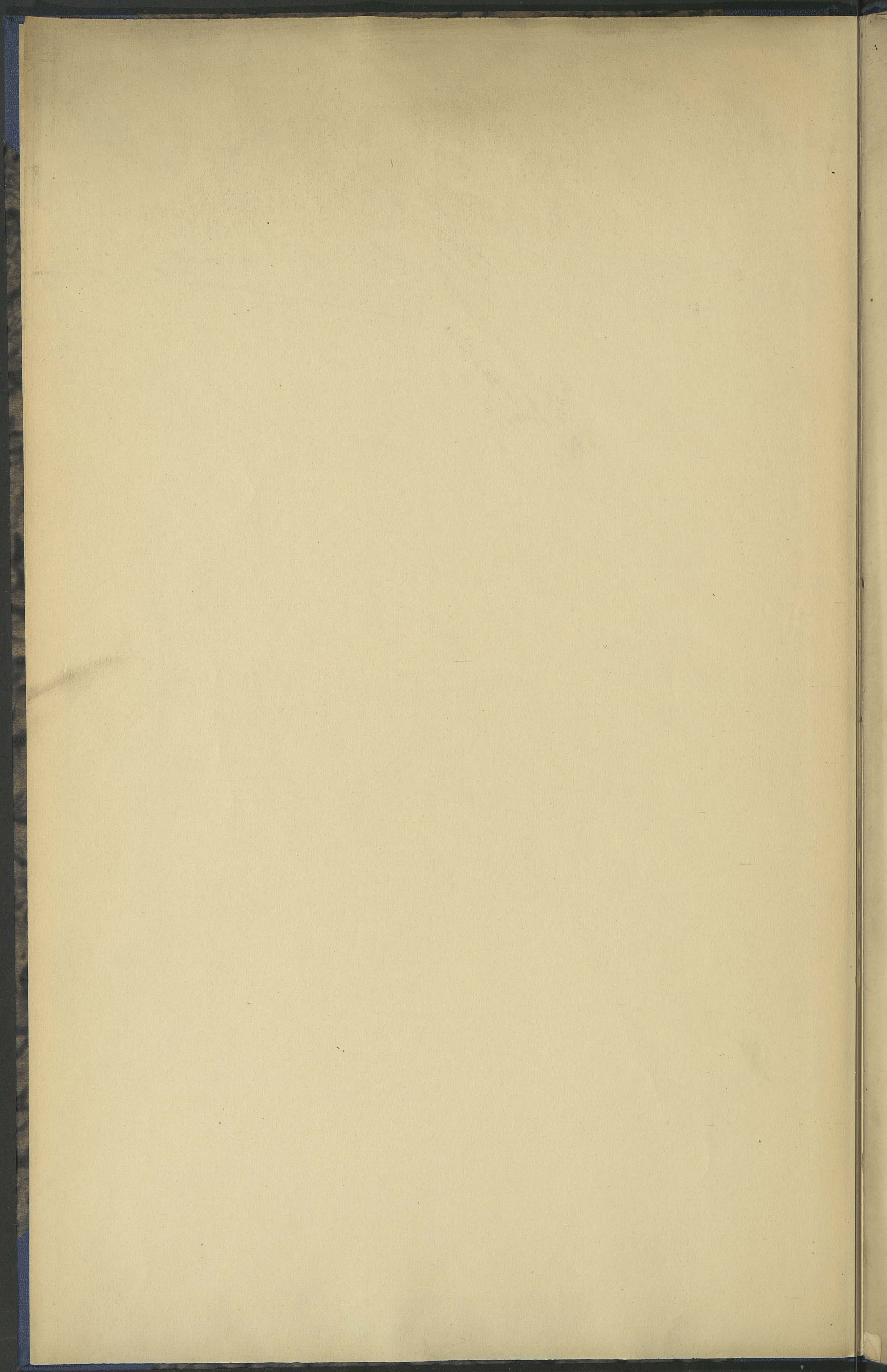
6378
III

Pochodzi z kłki redakcyjnej „Gazety Polskiej” J. J. Krasińskiego.

Darował Krzysztof Krasiński w r. 1912. — Oprawiono w r. 1941.

6378

XI

12

BIBLIOTEKA
KAJETANA KRASZEWSKIEGO
w Romanowie.

1.

Lektury Naukowe w Królestwie Polskiem
w porównaniu do Zakładów Naukowych
w Cesarstwie nie tylko stoją niżej co
do liczby i wykładu, ale nadto zupeł-
nie nie odpowiadają miejscowym po-
trebom.

Zakłady Naukowe Wyższe.

W Królestwie istnieje jeden tylko Wyższy
Zakład Naukowy, mianowicie:
Akademija Medyczna. Oprócz
lekarskich nie ma w Królestwie
całkowitego kursu nauk ścisłych
przyrodzonych, historycznych, litera-
tury, prawa, administracyi - ani
nauk ekonomicznych.

Dla kształcenia się w tych przed-
miotach młodzież musi się
adać do uniwersytetów w
Cesarstwie, nie wiele wszakże mo-
że z tego korzystać, kraj bowiem
w ogóle jest biedny, Rząd zaś nie
jest w możności udzielania sty-
pendyów wszystkim chcącym
wyżej się kształcić. Z powodu
nieдостateczności tych środków,
Rząd mimo chęci musi przy-
puszczać do służby rządowej
ludzi nie mających potrzebnego
wykształcenia, osoby zaś
prywatne

prywatne przy wrażliwości coraz więcej potrzebie rozwoju działalności przemysłowej i ekonomicznej, muszą przybierać do pomocy cudzoziemców lub też z powodu niedostatku tej pomocy zupełnie odstąpić od przytecznych przedsięwzięć.

Dla uniknięcia tych niedogodności należałoby:

- 1° utworzyć szkołę prawa i wykładać w niej zupełny kurs prawa, administracji, ekonomii politycznej i skarbowości, ażeby tym sposobem przysposobić kandydatów nie tylko do służby sądowej, ale administracyjnej i finansowej.
- 2° Dwiejsze Gimnazjum Realne Warszawskie zamienić na Wyższą Szkołę Techniczną (Instytut Politechniczny) celem wykładania w niej nauk ścisłych przyrodzonych i stosowanych, w którychby mogli się kształcić mechanicy, matematycy, fizycy, i rozmaitych gatunków inżynierowie cywilni, potrzebni do różnych przedsięwzięć przemysłowych, jak również nauczyciele nauk matematycznych i przyrodzonych.
- 3° Utworzyć wyższą szkołę handlową.
- 4° Wyższą Szkołę filologiczno-pedagogiczną, w niej wykładać języki starożytnie i literaturę, w całym zakresie, literaturę nowożytną, nauki historyczne, logikę, psychologię i

pedagogikę. Nadaniem tej szkoły po-
wino być: przygotowanie nauycie-
li do języków starożytnych literatury,
historyi i. t. d.

Wykład w tych wyższych Zakładach
ma być publiczny, i aby nań mogli
wreszcie nie tylko stali słuchacze,
którzy mają zamiar ukończyć
pełny kurs nauk, i otrzymać
stopień naukowy, ale i wolni
słuchacze, którzy chcą się wykształ-
cić w jednym lub kilku przedmiotach.
Potrzebna na przeprowadzenie tej
reorganizacji summa pieniężna
osiągnie się ^{do} rozwinięcia katedr
praw kr. Polskiego istniejących przy
uniwersytetach Cesarstwa, ze zmie-
szenia wykładu prawa w Gimna-
zjach Królestwa, ze zmieszenia
udzielanych przez Państwo stypendy-
jów młodym uczniom kształcącym
się w wyższych Zakładach i gdy na
ten cel użyty będzieEtat tutejszego
Gimnazyjum Realnego.

Należy na koniec przywiesić, że
skoro tak bardzo czuć się daje po-
treba projektowanych nowych
Zakładów, to z ich rozwinięciem
powiększy się liczba uczących
się, a tem samem i dochód z opłaty
szkolnej.

Lakłady Naukowe Średnie.

Do średnich zakładów naukowych należą:

Gimnazyja i szkoły powiatowe:

Ładuje się, że liczba tych zakładów jest niedostateczną. Obecnie w królestwie egzystuje siedem Gimnazyjów, gdy tymczasem w roku 1830 było ich 14 przy mniejszej wówczas ludności. —

Przy tem szkoły te tak są w kraju rozdzielone, iż nie istnieją w jedenaście miejscowościach, w których przed r. 1831. założonemi były (*) dlatego to znaczna liczba młodzieży, chcąc się kształcić dla braku wakansu nie znajduje pomieszczenia, co jak wiadomo wywołuje w kraju ogólne niezadowolenie.

Główne niedostatki organizacji szkół są następujące:

Wogóle wykłada się w szkołach za-
wiele języków i innych przedmiotów,
a z przyczyny niedoskonalonej me-
tody wykładu, rezultaty nauk zupeł-
nie nie odpowiadają oczekiwaniom.
Młodzi ludzie ukończywszy kurs
nauk w Gimnazyjach, nie znają

(*) Łuków, Sierbbrzeszyn, Węgrów, Stryj, Opole, Wąchock
Tykocin, Szarucin, Łeromin, Warta i Skompe. —

gruntownie prawie żadnego z języków. Dlatego to wielu z liczby nawet lepiej usposobionych, nie są przyjmowani do uniwersytetów dla braku potrzebnych wiadomości.

Tę układ planu nauk daje się czuć w tem mianowicie, iż przedmioty wykładane, rozdzielone są na gimnazyja i szkoły powiatowe filologiczne i realne. Stało wypływa, iż młodzi, externali ukończący kurs niższy w jednym z tych zakładów, a chcący przejść na drugi, musi prawie zawsze zaczynać w nim z utratą czasu od kursu niższego.

Stało także wypływa, iż młodzi ludzie wstępujący do szkół realnych, nie będąc należycie usposobionemi, przedwzrostkiem przystępują do nauk specjalnych, które wymagają więcej dojrzałych słuchaczy.

Aby zapobiec tym nieogodnościom należałoby:

1° utworzyć jeden ogólny plan dla wszystkich średnich szkół, przyjmując za zasadę onego nie nabycie specjalnej jakiejś nauki, lecz ogólne klasyczne ukształcenie, tak aby ten, który ukończył kurs nauk w szkole powiatowej, mógł zaraz przejść do klasy wyższej Gimnazjum, a po

ukończeniu kursu w Gimnazjum według
swego urznania do jednego z wyższych spe-
cjalnych zakładów, jakoto: do Akademii
Medycznej, Szkoły prawa, Szkoły Techni-
cznej, filologiczno-pedagogicznej lub na-
koniec do Szkoły handlowej.

2° Udoskonalić system wykładu
 nauk i temsamem ułatwić ich
nabywanie, zachęcić do rozwijania
zdolności umysłowych i przyuczyć
do praktycznego poglądu na czynny
i wypadki życia.

3° Lecz ponieważ znaczna część
młodzieży z konieczności ogranicza
swoje studia na szkołach powiato-
wych, przeto aby w tym względzie
zapłacić uczynić ogólnej potrzebie, na-
leżałoby dla tej młodzieży, która nie
będąc w stanie kontynuować nauk
w wyższych zakładach a jednak
pragnie nabyć przynajmniej ogól-
nego pojęcia o naukach realnych
wymaganych przy różnych prze-
mysłowych i praktycznych zają-
mieniach, otworzyć przy niektórych
szkołach powiatowych, zgodnie
z tem co się zamierza w Cesarstwie,
jedną lub dwie wyższe, dodatkowe
klasy nauk realnych, z pierwszeń-
stwem dla prowincyi królestwa więcej
przemysłowych.

Przy ułożeniu ogólnego planu nauk
 w szkołach królestwa, koniecznem
 jest zwrócić szczególną uwagę na
 język rosyjski. Wiadomo, że tam
 uczniowie w języku tym bardzo ma-
 łe czynią postępy, co należy przy-
 pisać części braku dobrych nau-
 czycieli, w części zaś niedostateczności
 wykładu języków w ogóle. Koniecznem
 jest nie tylko się starać, aby ucnio-
 wie dobre mogli się nauczyć gram-
 matyki, ale nadto potrzeba przy-
 wyraić ich do ćwiczenia w pisa-
 niu różnego rodzaju i według moż-
 ności znajomość ich z rosyjską
 literaturą, ażeby przez to rozbudzić
 w nich chęć do czytania lepszych
 płodów tejże. Lecz podnosząc tym
 sposobem kurs języka rosyjskiego,
 jako i literatury, byłoby zdaje mi
 się nie niekorzystnem, zwinąć
 wprowadzony od niejakiemu
 czasu w szkołach królestwa szcze-
 gólniej wierszych wykład w języku
 rosyjskim, różnym innym przed-
 miotom, jakoto: matematyki,
 geografii, historii i. t. d. System
 ten ma za sobą tę znaną i stałą
 niedogodność, że dzieci w ogóle
 nieposiadający języka rosyjskiego,

nie mogą robić żadnych postępów
w tymże języku wykładanych, często
króć i bez tego dość już dla nich
trudnych i wymagających bardzo
szczegółowych objaśnień, któreby były
przystępnemi dla ich pojęcia.

W każdym jednak razie materiały
przyjąć za zasadę, ażeby w klasach
wyższych historia Ces. Rosyjskiego,
a w szkole prawa prawo Rosyjskie
były wykładane w języku rosyjskim.
Szkoły parafialne czyli elementarne.

W porównaniu z ludnością królestwa
liczba szkół elementarnych zbyt jest
nieodpowiadająca, i nieodpowiadająca
potrzebie mieszkańców szczególnie
wiejskich, obmyśleniem losu których
Rząd w obecnej chwili czynnie
się zatrudnia. Główne przyczyny
dla których daje się widzieć opóźnie-
nie w ratowaniu szkół wiejskich są:
Brak organizacji gmin wiejskich,
a wreszcie i trudne w wykonaniu
warunki jakie są wymagane przy
otwieraniu tychże szkół, - w końcu
i niedostateczna liczba nauczycie-
li wiejskich należycie usposobionych.
Dla uzupełnienia systemu wy-
chowania publicznego potrzeba

koniecznie wyszukać środki zwiekszenia liczby pensyi prywatnych w których młodzi ludzie kształcą się w zakładach publicznych, i nie mający w miejscu tem rodziców lub krewnych, znaleźć by mogli niebył drogie pomieszczenie. Należałoby się starać, aby po pensyach takich, oprócz rozciągania doro-
 ru nad moralność i postęp uczeniów w przedmiotach wykładanych im w szkołach, zwrócić uwagę na gruntowne poznanie języków nowożytnych, jako to: francuskiego, niemieckiego, i angielskiego, co właśnie w szkołach dużo zajmuje czasu potrzebnego dla innych zasadniczych przygotowawczych nauk, tembardziej iż wyuczenie się języka bez ciągłych praktycznych ćwiczeń jest prawie niemożliwe.

Przy należytem utworzeniu i rozwinięciu pensyi prywatnych zdaje się, że w Królestwie można zupełnie się obejść bez pensyi rządowych, które w porównaniu do korzyści z nich wypływających nader są kosztowne.

Summy pozostałe z ich rozwinięcia mogą być więcej korzystnie

obrócone, na powiększenie liczby szkół, i polepszenie ich stanu - W Cesarstwie pensye podobne stopniowo rozwijają.

Przy reorganizowaniu Systemu wychowania w Królestwie, należy oprócz tego zwrócić szczególną uwagę na wpis szkolny - wysoki ten wpis niezgodny z ogólnem położeniem kraju, stał się powodem ogólnych narzekan.

Nieulega wątpliwości iż Skarb, nie może się pozbyć dochodu z tego źródła, - jednak godzi się mniemać, iż chociaż wielkość wpisu będzie mniejsza, to summa jednak dochodu, nie tylko się nie zmniejszy, lecz przeciwnie zwiększy, z przyczyny tej że większa liczba młodzieży wstępować będzie do szkół. Kresztą, jak się wpis zmniejszy, Rząd nie będzie potrzebował dawać dyspensyów - z podwyższeniem bytu szkół, zwiększy się liczba ofiar prywatnych, któremi jak wiadomo odznaczali się zawsze mieszkańcy Królestwa. Nieulega nakoniec wątpliwości iż ustanowienie Rad Gubernialnych, Rad muncypalnych, i wiejskiego gminnego

Laradu, będzie także wiele wpły-
 wać na powiększenie funduszu
 edukacyjnego, potrzebnego na utrzy-
 manie miejscowych zakładów.
 Również niemiennie wywołuje na-
 rzekań przepis, skutkiem którego
 do Gymnazyjów filologicznych
 przyjmowane są tylko dzieci szlachty
 i Urzędników. Taki przepis nie
 tylko nieodpowiada uczuciom spra-
 wiedliwości, ale w ogóle niezgodny
 jest z urządzeniami Statutu Królest-
 wa Polskiego nadanego, według
 którego mieszkańcom wszelkiego
 stanu, pozostawionem jest prawo
 wejścia do służby Państwowej i do-
 chodzenie do wyższych w niej
 Urzędów.

Trzeba jednak przez nieogra-
 niczonosć dopuszczenia młodych
 ludzi do zakładów naukowych,
 nieprzepetnić ich, sztytarnie
 i nieprzysporzyć Państwu szkół;
 gdyby większa część tychże po-
 otrzymaniu edukacji szukała
 umieszczenia w służbie Państwowej,
 potrzebnem jest ustanowić ściśle
 examina do przejścia ze szkół
 powiatowych do Gymnazyjów,
 a oprócz tego osobny również
 ściśle examen przy wejściu do

szkoły prawa. - Tym sposobem młodzi ludzie mniej uodolnieni, będą w właściwym czasie ratymiaii w swej nieodpowiedniej dajności, uczęszczenia do wyższych zakładów naukowych i skierowania będą do zatrudnień dla nich przystępniejszych, a dla społeczeńści równie korzystnych, w zakresie przemysłu i handlu. Rząd zaś pozbawi się kłopotu o takich młodych ludzi, którzy wchodzić do służby Rządowej, nie będąc do niej dostatecznie przygotowanymi. Wkońcu nieodrzucać będzie przystąpić, że jeżeli przyjdzie do reorganizacji szkół, to pociągnąć ona musi za sobą i reorganizację Rady Wychowania i wypracowanie ustanowieć, jak to jest w Cesarstwie, honorowych przy szkołach kuratorów.

Samo z siebie również wynika, że Cenzura musi w Królestwie stać się swobodniejszą, i zbliżyć się co do swej działalności do zasad przyjętych w Cesarstwie, mianowicie należy dozwolnić aby kwestye praktyczne dotyczące interesów miejscowych, w zakresie ogólnej ustawy cenzury,

mogły być swobodnie dyskutowane
drukami, i niezabraniać, jak to się
dzieje teraz, wydawnictwa dzienni-
ków specjalnych, jak n.p. gazety
prawnej itd.

Kalewie potrzeba dodać, że wyżej przy-
toczone myśli względem reorganizacji
szkół, a szczególnie średnich zakładów,
mogą się urzeczywistnić tylko stop-
niowo, w miarę środków ku temu,
i możliwości znalezienia potrzebnych
ludzi. — Napierwszy raz przedewszyst-
kiem potrzeba będzie zaprowadzić
zakłady naukowe wyższe, bez
których nie jest możliwem ani po-
lepszenie miejscowej Administra-
cyi, ani podwyższenie ogólnej
przemysłowej i handlowej działal-
ności narodu.

